

Şu an,

burada,

bir umutla

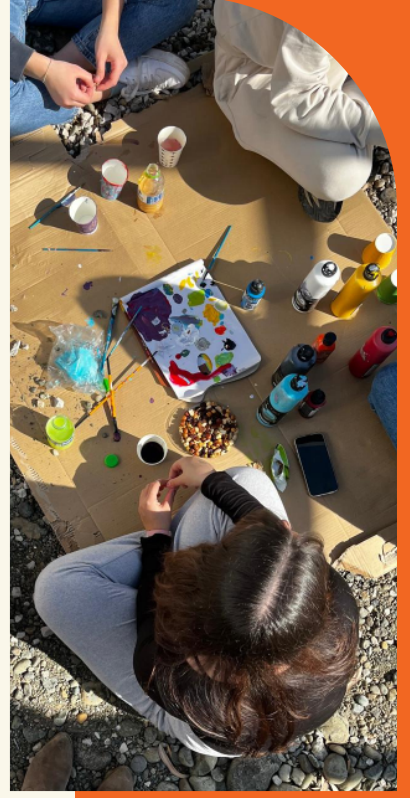
Proje Hakkında

Gençlerin kriz dönemlerinde yaşadıkları deneyimleri görünür kılmak ve gençlerle çalışan farklı aktörlerin bir araya gelerek ortak çözüm stratejileri geliştirebilecekleri bir diyalog ortamı oluşturmak amacıyla yürütülen

Çoklu Krizler Çağında Genç Olmak /
Youth in the Eye of the Storm: Navigating Crisis Together
Projesi,

desteğiyle
Mart–Ekim 2025 tarihleri arasında gerçekleştirildi.

**Bu yayında ifade edilen görüşler Friedrich-Ebert-Stiftung'un
veya yazarların çalıştığı kurumların görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.**

İçindekiler

1

Şu An, Burada, Bir Umutla...
Müge Ayan

5

1. BÖLÜM: ÇOKLU KRİZLER ÇAĞINDA GENÇLİK DENEYİMLERİ

6

Ağaçlar Şahidimiz — En Çok Da Gençlerin Yasına ve Mücadelesine
Yiğit Göktuğ Torun

10

Şimdi Soruyorum
Zührem Avlar

13

"80 Yaşında Bir Nineden" Ergenlik Güncesi
Eftelya Uzun

16

Daima Yağmur
Damla Sali

19

Zor Zamanlarda Genç Olmak: Hayâller ve Sert Gerçekler
Denya Atar

21

Katlanmak ve Umut Arasında: Zor Zamanlarda Genç Olmak
Ali Kadir Arslan

23

Görmezden Gel(in)enler
Kavin Kenar

25

Tasarlanmaktan Tasarlamaya
Çınar Ceyhan

28

2. BÖLÜM: GENÇLERDEN ÖĞRENMEK, GENÇLERLE DÖNÜŞMEK

29

Hatay'da Gençlerle Mekân ve Bağ Kurmayı Sanat Üzerinden Düşünmek
Kesra Okumuş ve Özlem Çolak

33

"İçimizden Biri" ile Birlikte: Gençlerle Üretmek, Gençlerden Öğrenmek
Ece Z. Taşkın

36

Hatırlamak Geleceği Kurmaktır: Gençler Belleğin Peşinde
Olçay Özer ve Deniz Umut Eker

40

Muza Uzan
Naci Emre Boran

43

3. BÖLÜM: GENÇLERİN MÜCADELESİ, KATILIM VE TEMSİL ARAYIŞI

44

"Gençlere Alan Açmıyorlar, Kendimizi Üretemiyoruz!"
Demet Lüküslü ve Hakan Yücel

48

Baskı ile Direnç Arasında: Otoriter Baskı Altında Türkiye'de Gençlik Örgütleri
Cansu Ceylan ve Celal Can Bilgiç

51

Türkiye'de Genç Temsili: Mevcut Durum, Mücadele ve Önemi
Nevzat Taşçı

“Gençlere Alan Açmıyorlar, Kendimizi Üretemiyoruz!”

Demet Lüküslü ve Hakan Yücel

Talebeyiz Biz ekibi, hazırladığı ses enstalasyonu ile bizim gibi gençler üzerine çalışan kişileri bir araya getirerek günümüzde genç olmanın ne anlama geldiğini tartışmak ve depremden etkilenen gençlerin sesini duyurmak için bir alan yarattı. Bu enstalasyonda; gençlerle yaptığımız pek çok araştırmada kendilerini ifade etmekte zorlandığını söyleyen gençlerin, imkân ve söz hakkı tanındığında kendilerini ne kadar net bir şekilde ifade ettiklerini gözlemledik. Gençlerin yetişkinlere adeta meydan okuyan, yaşadıkları zorluklara ve yetişkin merkezli bakış açısına ayna tutan sözlerini dinlemek paha biçilmezdi.

Biz de bu yazıda, ses enstalasyonundan ilhamla; kimlerin sesinin duyulduğunu, kimlerin duyulmadığını ve gençlerin sesini duymanın anlamını tartışmak istedik. Duyduğumuz sesleri ise bazı alt başlıklar halinde paylaşarak çoğaltmayı amaçladık.

Hiyerarşiler ve Güç İlişkileri Sesleri Duyulmaz Kılar Mı? Kimlerin Sesini Duyar, Kimlerin Sesine Kulak Veririz?

1970'te Albert O. Hirschman'ın kaleme aldığı ve tüketici davranışları üzerinden sadakati, ses çıkarmayı (muhalefeti) ve terk edişleri analiz eden; bu modeli devletler de dâhil olmak üzere örgütlere uygulayan çalışma, farklı akademik disiplinlerden birçok araştırmacıyı etkiledi.¹⁹ Hirschman'ın çalışması, kalitesinde düşüş görülen ürünler karşısında üç davranış biçimi geliştirilebildiğini ortaya koydu: ürünü almaya devam etmek, firmaya memnuniyetsizliği ses çıkararak iletmek ya da ürünü terk etmek. Bu yaklaşım, zamanla siyasi davranışlar ve göç literatüründe de sıkça referans verilen zengin bir tartışma zemini yarattı.²⁰ Daha sonraki çalışmalarda bu üçlü sınıflandırmaya yeni boyutlar eklendi. Kayıtsızlık (*apathy*) bunlardan biri oldu; ayrıca terk edişin ya da göçün ardından bile muhalefetin, yani ses çıkarmanın, sürdürülebildiğini gösteren araştırmalar da literatüre katıldı.²¹

Sağlıklı işleyen demokrasiler, yurttaşların memnun olmadıklarında ses çıkarması ve farklı yollarla kendini ifade etmesi prensibi üzerine kuruludur. Sessizliğin ne anlama geldiğiyle uzun süredir tartışılmalıdır. Çoğu zaman sessizlik, sadakatle ilişkilendirilmiştir. Platon'dan itibaren bugün “sessiz kalmak kabul etmektir” cümlesi adeta bir slogan haline gelmiştir. Oysa mikro ölçekte çalışan araştırmacılar, mikro analizler yapanlar sessizliğin farklı anlamları olduğunu ileri sürmektedir. Örneğin Michel de Certeau gündelik hayattaki taktiklerden söz eder.²² James C. Scott ise zayıfların silahlarından bahseder; ancak bunlar her zaman yüksek sesli ya da gürültülü

¹⁹ A. O. Hirschman, *Exit, Voice, and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1970).

²⁰ Bert Hoffmann, “Bringing Hirschman Back In: ‘Exit,’ ‘Voice,’ and ‘Loyalty’ in the Politics of Transnational Migration,” *The Latin Americanist* 54, no. 2 (2010): 57–73.

²¹ Dana M. Moss, “Voice after Exit: Explaining Diaspora Mobilization for the Arab Spring,” *Social Forces* 98, no. 4 (2020): 1669–1694.

²² Michel de Certeau, “Making Do: Uses and Tactics,” *The Practice of Everyday Life* (Berkeley, Los Angeles, and London: University of California Press, 1984), 29–42.

değildir.²³ Bu literatürün en önemli yanı ise gündelik hayata dikkat çekmesi ve gündelik hayatın hiyerarşilerini ve güç ilişkilerini ortaya koymasındır.

Bu sebeple başkalarını duymak, bir yandan da gerçekten dinlemeyi bilmeyi gerektirir. Bunun için hiyerarşilerin ve güç ilişkilerinin ötesine geçebilmek ve gençleri özne olarak muhatap almak gerekir.

“Kafamızı Boşaltamıyoruz”: Görmezden Geline bir Gençlik Hakkı olarak Eğlenme (ve Sosyalleşme) Hakkı!

Gençlerden biri, temel sorunlarından başlıcasını şu sözlerle ifade ediyor: “Kafamızı boşaltamıyoruz, koyun gibi yaşıyoruz!” Deprem deneyiminden geçerek, ardından gelen sorunlarla mücadele eden gençler, ayrıca sınav başarısı baskısı altında, son derece elverişsiz koşullarda durmaksızın ders çalışmak zorunda kalıyor ve buna isyan ediyor.

Oysa “eğlenme hakkı” temel hak olarak tanınmalıdır. İnsana ve insan haklarına odaklanmayan bir anlayışın gençlik politikası, gençlerin haklarından çok görevlerine odaklanacaktır. Bu da eğlenme hakkını tartışma dışı bırakmaktadır. Görev merkezli anlayış, Foucault'nun modern toplumu betimlerken dile getirdiği “disiplin toplumu” kavramına denk düşer. İnsanları biçimlendirme ve enerjilerini doğrudan sistemin gereksinimlerine aktarma yönelimiyle bağlantılı olan bu anlayış, maalesef bugün de süren bir tür evrensel ezber oluşturmaktadır. Aslında, çalışmanın yüceltilmesine ve disiplinin övülmesine karşı çıkılması, 19. yüzyıla uzanmaktadır. Bu bağlamda, Marx'ın damadı olarak da bilinen Fransız düşünür Paul Lafargue'ın *Tembellik Hakkı* adlı eseri özellikle önem taşır. Lafargue, bu eserinde şöyle der:

İşçi sınıfı o müthiş gücüyle ayağa kalksa... sefalet hakkından başka bir şey olmayan Çalışma Hakkı'nı talep edeceğine, insanların günde üç saatten fazla çalışmasını yasaklayan bükülmez bir yasa şekillendirseydi şu yaşlı yeryüzü neşeye ürpererek içinde yeni evrenin sığıradığını hissedirdi... Ama böyle yiğitçe bir karar, kapitalist ahlak tarafından yozlaştırılmış bir proletaryadan nasıl beklenir ki...²⁴

Bir toplumsal olgu olarak eğlencenin ve eğlenme hakkının elbette birçok yönü bulunmaktadır. Ancak bunun özgürlüklerle ve kuşak çatışmasıyla ilişkili boyutu, toplumsal etkisi bakımından ayrıca önem taşıyor. Kamu hizmetlerinin gençlerin eğlenme hakkını güvence altına almaması dahi bir engelleme olarak görülebilir. Kent içinde hareketliliğin gençler için ulaşılabilir düzeyde ucuzlatılmaması, kamusal alanların kültürel faaliyetler için hazırlanmaması ve gençlerin %40'ının öğrenci olduğu bir ülkede —aslında herkese açık olması gereken— kampüslerin, o kampüste öğrenim gören öğrenciler tarafından dahi etkin biçimde kullanılamaması önemli engeller oluşturuyor.

Ülke genelinde yaşanan sorunlar, depremden etkilenen bölgelerde çok daha ağır hissediliyor. Talebeyiz Biz ekibinin hazırladığı ses enstalasyonu, kendilerini güçlü bir şekilde ifade eden gençlerin sesleri aracılığıyla bize günümüz Türkiye'sinden gençlerin deneyimlerini duyma fırsatı sundu. 6

²³ James C. Scott, *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance* (New Haven: Yale University Press, 1985).

²⁴ Paul Lafargue, *Tembellik Hakkı: 1848 “Çalışma Hakkı”nın Çürütülmesi*, çev. İhya Kahraman (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 5. baskı, 2021), 36–37.

Şubat 2023'te meydana gelen ve Türkiye'nin güneydoğusunu etkileyen art arda yaşanan depremler, hiç kuşkusuz bölge için bir dönüm noktası oldu. Depremden en fazla etkilenen illerden biri olan Adıyaman'da, depremin üzerinden 17 ay geçtikten sonra gençlerle yapılan odak grup ve görüşmelere dayanan bir rapor hazırlandı. Dayanışma İnsanları ve Kahta Değişim Meclisi Derneği ile Sürdürülebilir Kalkınma için Yenilikçi Çözümler Derneği tarafından hazırlanan bu rapor, gençlerden gelen "Bir Umut Arıyoruz" ifadesini başlığa taşıdı. Rapora göre gençlerin taleplerinde ilk sıraları sinema (%56,9), tiyatro (%52,6) ve kafe-restoranlar (%51,7) alıyor. Bu da depremi yaşamış gençlerin sosyalleşme ihtiyacını açık biçimde ortaya koyuyor. Ayrıca internete erişimde de sorunlar yaşandığı anlaşıyor. İnternete erişebilenlerin oranı %48,1 iken, ihtiyacını karşılayamadığını bildirenlerin oranının %44,6 gibi dikkat çekici bir düzeyde olduğu görülüyor.²⁵

Eğlenme hakkının önemsenmediği, bu hakkın kullanılmasına olanak sağlanmadığı —hatta engellendiği— bir süreç yaşandı ve hâlâ yaşanıyor. Bu durum, gençlerin hem kurumlara hem de yetişkinlere karşı yabancılaşmasına yol açıyor. Gençleri doğrudan ilgilendiren temel haklardan biri olan eğlenme hakkının serbestçe kullanılabilmesi önemli bir gereklilik olarak karşımıza çıkıyor. Bu hakkın hayata geçirilebilmesi için gerekli koşulların nasıl oluşturulacağı üzerine, hem ülke genelinde hem de özellikle deprem bölgelerinde, acil olarak tartışmak gerekiyor. Gençlerin kafalarını boşaltabilecekleri alanların oluşturulması da bu tartışmanın temel bir parçası olmalı.

"Gençlere Sorumluluk Vermek İsteyen Yok!"

Gençler, ekonomik ve siyasi krizler başta olmak üzere çoklu krizler tarafından engelleniyor. Görüşmeci gençlerden biri bu durumu şöyle ifade ediyor: "Gençlere sorumluluk vermek istemiyorlar, alan açmıyorlar." Farklı gençlerin ifadelerinin altında ise ortak bir sorun yatıyor: yabancılaşma ve kuşaklararası diyalog eksikliği. Aşılamayan diyalog ve yabancılaşma sorunları, gençlerde kabuğuna çekilme ve yılgınlığa yol açıyor. Öyle ki bir genç bu yılgınlığı şöyle ifade ediyor: "Bir dönem gerçekten çok kötüydüm. Bir ebeveynenden yardım istediğimde 'senin acın acı mı?' dediler. O an anladım, kimse beni dinlemeyecek. Bir süre sonra kitaplarda yaşamaya başladım; sabah kalkıp akşama kadar okuyordum. Çünkü o dünyalarda kimse bana 'abartıyorsun' demiyordu. Gerçeklerden kaçtıkça kendimden de uzaklaştım. Bir noktadan sonra her şey için aynı şeyi söylemeye başladım: *değmez.*"

Gençler hem muhatap alınmamayı hem de maddi koşulların getirdiği zorlukları —kendi deyimleriyle "ekonomik kısıtlamaları"— deneyimliyorlar. Tam anlamıyla bir "çoklu kriz" hali yaşıyorlar. Genelde "çoklu kriz kuşağı" olarak tanımlanan durum, bu örnekte daha da ağır hissediliyor. Gençler, ailelerinin ve çevrelerinin önemsemediği sanatsal-kültürel faaliyetlere erişmekte zorlanıyor; müzik aleti, kitap ve kırtasiye ürünleri satın almakta güçlük çekiyor. Ekonomik özgürlükleri olmadığından, kendi seçimlerini yapabilmeleri de mümkün olmuyor. Bir yandan güçlü bir farkındalık oluşurken, diğer yandan gençlerin deyimiyle "gelecek kaygısı", "arafta kalma" ve "damgalanma" duyguları eşzamanlı olarak deneyimleniyor.

²⁵ "Bir Umut Arıyoruz: Adıyaman Gençlerinin Deprem Sonrası İhtiyaçları" (Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, 2024), <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2024-07/adiyaman-gencleri-deprem-sonrasi-ihtiyaclari.pdf>. Ayrıca, Hatay örneği üzerinden depremin ardından dayanışma ve umut yaratma çabasını tartışan önemli bir çalışma için bkz. Serkan Turgut, *Yıkımdan Umut Çıkarmak: Deprem, Hatay, Dayanışma* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2024).

“Yalnız Olmadığımı Hissetmek İstiyorum”

Gençler özne olarak konumlanmayı, özgür olmayı ve birey olarak kabul görmeyi talep ediyor. Ancak birey olmak, bireyci olmak anlamına gelmiyor. Bu bağlamda, bir arayış olarak “dayanışmacı özne” olgusu öne çıkıyor. Dayanışmacı bir ilişkilendirme biçimi, yani başkalarıyla birlikte olabilmek, gençler için arzulanan bir durum. Gençlerin zaman zaman içine kapanan, yalıtılmış hallerinin bir tercihten çok, onları çevreleyen imkânsızlıkların sonucu olduğunu görmek gerekiyor. Bir gencin “yalnız olmadığımı hissetmek istiyorum” sözü bu durumu çarpıcı biçimde özetliyor. Bu cümle bize iki şeyi hatırlatıyor: birey olmanın bireycilik anlamına gelmediğini ve özgürlük arayışının dayanışmayla iç içe geçtiğini. Maalesef, onlarca yıldır gençlerin bireyci olduklarına dair yanlış bir anlayış hüküm sürüyor. Oysa bizimkiler de dâhil, gençler üzerine yapılan birçok araştırma bunun aksini gösteriyor: Aslında söz konusu olan bireycilik değil, bireysel özgürlükler talebidir. Gençlerin bu arayışı, kendilerini etkin birer özne olarak konumlandırma taleplerinin giderek yaygınlaştığını ve bunun da bireyciliği değil, tam tersine dayanışmayı güçlendirdiğini ortaya koyuyor.

Depremden Etkilenen Gençlerin Sesini Duyalım...

Kuralların yetişkinler tarafından belirlendiği, eğitim sisteminin merkezî sınav odaklı yapısı içinde sürekli başarılı olmaları beklenen ve birçok konuda “önce büyü” denilerek karar süreçlerinin dışında bırakılan gençler gerçekten sessiz / suskun mu? Yoksa rahatsızlıklarını, mutsuzluklarını farklı yollarla mı dile getiriyorlar? Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) *Türkiye Gençlik Araştırması 2024*²⁶ bulgularına göre hayat memnuniyeti düşük olan, pek çok konuda kaygı ve korkuları olan gençlerden bahsediyoruz. Peki, bu kadar çok kaygı ve belirsizlik içinde kendilerini var etmeye çalışan gençlerin sesini ne zaman gerçekten duymaya başlayacağız?

Deprem bölgesinin farklı illerinde benzer zorluklarla karşılaşan gençlerin sesini duyabilmek, onlara gerçekten kulak verebilmek büyük önem taşıyor. Depremden etkilenen gençlerin de katkıda bulunduğu ses enstalasyonu, farklı genç gruplarının ortaklaştığı konuların görünür olmasını sağlıyor. Bu gençler hiç kuşkusuz zorlu bir süreçten geçiyor; depremi derinden yaşamış bir bölgede yaşamlarını sürdürmeye çalışıyor. Depremden etkilenen gençleri diğerlerinden ayıran bu derin yaşanmışlıkların yanında, onların da yaşlılarıyla benzer sorunlarda ortaklaştıklarını görüyoruz. Sınav stresi, istedikleri bölüm ya da alanı seçerken ebeveyn baskısı, geleceğe dair belirsizlikler onları diğer gençlerle buluşturuyor. Genel olarak bir “çoklu krizler kuşağı”ndan söz etmek mümkün. Gençlik krizlerinin elbette yapısal yönleri vardır; bu durum, gençliğin toplumsal bir “icat” olarak inşasıyla ilgilidir. Ancak bunun yanı sıra konjonktürel krizler de etkisini sürdürmektedir. Günümüzde ise “çoklu krizler”, hem evrensel hem de toplumsal düzeyde belirleyici hale gelmiştir. Adam Tooze’un ifadesiyle, “Çoklu krizler birbirine kenetlenen ve eş zamanlı krizler için kullanılır... Çoklu krizler, tek tek krizlerin etkilerinin toplamından daha yıkıcıdır ve daha tehlikeli sonuçlara yol açar.”²⁷

Deprem bölgesi gençliği, “çoklu krizleri” yoğun yaşayan bir kuşak; bu gençler muhatap alınmak, seslerine ses bulmak ve kendilerini gerçekleştirebilmek için olanak arıyor. Onların sesine kulak verelim, onlardan öğrenelim.

²⁶ Demet Lüküslü ve Begüm Uzun, *Türkiye Gençlik Araştırması 2024: Kararlı Demokratlar mı Yoksa Coşkulu Milliyetçiler mi?* (İstanbul: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2024), <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/tuerkei/21629.pdf>

²⁷ Adam Tooze, “Welcome to the World of the Polycrisis,” *Financial Times*, 28 Ekim 2022, <https://www.ft.com/content/498398e7-11b1-494b-9cd3-6d669dc3de33>